

УДК 330.101(075.8)
ББК 65.012.3я73
Н 35

Авторський колектив

О. П. Тищенко, канд. екон. наук, доц. (теми 1, 7); **А. Є. Никифоров**, канд. екон. наук, доц. (розділ 2); **Т. Ф. Куценко**, канд. екон. наук, доц. (розділ 3.1); **В. І. Жданов**, канд. екон. наук, доц. (розділи 3.2; 3.3); **С. М. Чистов**, канд. екон. наук, доц. (розділи 4.1—4.4, 8, 9); **С. А. Квасов**, канд. екон. наук, старш. викл. (розділ 4.5); **О. А. Цуруль**, канд. екон. наук, доц. (розділ 5); **Д. М. Котенок**, канд. екон. наук, доц. (розділ 6); **А. Г. Ягодка**, канд. екон. наук, доц. (розділи 10, 11); **В. С. Волощенко**, канд. екон. наук, старш. викл. (розділ 12).

Рецензенти

В. В. Корнєєв, д-р екон. наук, проф.
(Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України)

І. В. Розпугенко, д-р наук з держ. управління, проф.
(Національна академія державного управління при Президентові України)

Редакційна колегія факультету економіки та управління

Голова редакційної колегії А. П. Наливайко, д-р екон. наук, проф.

Відп. секретар редакційної колегії Н. М. Євдокимова, канд. екон. наук, доц.

Члени редакційної колегії: В. І. Кириленко, д-р екон. наук, проф.; В. В. Лаврененко, канд. екон. наук, доц.; О. М. Мельник, д-р екон. наук, проф.; Т. Є. Пенкіна, канд. техн. наук, доц.; Є. В. Прохорова, канд. екон. наук, доц.; В. М. Фещенко, д-р екон. наук, проф.; С. М. Чистов, канд. екон. наук, доц.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
Лист від 27.09.10 № 1/11-8987*

Національна економіка : навч. посіб. / [О. П. Тищенко, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.] ; за заг. ред. **А. Г. Савченка**. — К. : КНЕУ, 2011. — 646, [2] с.

ISBN 978-966-483-492-3

«Національна економіка» — це навчальна дисципліна, покликана забезпечувати фундаментальну економічну підготовку бакалаврів усіх напрямів галузей знань «Економіка і підприємництво» і «Менеджмент і адміністрування».

«Національна економіка: Навчальний посібник» призначений дати студентам теоретичні знання та найпростіші методичні навички з питань, що відображають виробничі, фінансові й інституційні умови та результати розвитку господарського комплексу країни.

УДК 330.101(075.8)
ББК 65.012.3я73

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

© О. П. Тищенко, А. Є. Никифоров,
Т. Ф. Куценко та ін., 2011
© КНЕУ, 2011

ISBN 978-966-483-492-3

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Потенціал національної економіки	9
1.1. Національне багатство	10
1.2. Природно-ресурсний потенціал	19
1.3. Людський потенціал	37
1.4. Виробничий та науково-технічний потенціал	46
1.5. Ефективність національної економіки	63
<i>Резюме за змістом теми</i>	75
<i>Терміни та поняття</i>	77
<i>Запитання та завдання для самоконтролю</i>	79
<i>Завдання для індивідуальної роботи</i>	80
<i>Практичні завдання</i>	81
<i>Література для поглибленого вивчення матеріалу</i>	82
Розділ 2. Структура національної економіки	84
2.1. Соціальна структура	85
2.2. Організаційна структура національної економіки	91
2.3. Відтворювальна структура	100
2.4. Структура видів економічної діяльності	111
2.5. Регіональна структура	118
2.6. Структурні зрушення в економіці України	123
<i>Резюме за змістом теми</i>	127
<i>Терміни та поняття</i>	130
<i>Запитання та завдання для самоконтролю</i>	132
<i>Завдання для індивідуальної роботи</i>	133
<i>Практичні завдання</i>	134
<i>Література для поглибленого вивчення матеріалу</i>	135
Розділ 3. Фінанси національної економіки	136
3.1. Державні фінанси	137
3.2. Банківська система	183
3.3. Небанківські фінансово-кредитні інститути	197
<i>Резюме за змістом теми</i>	207
<i>Терміни та поняття</i>	208

Закінчення табл. 3.11

Рік	Ставка за депозитами у національній валюті середньозважена, % річних	Облікова ставка НБУ середньозважена (діапазон зміни), % річних	Ставка за кредитами у національній валюті середньозважена, % річних
1998	22,3	61,6 (40—82)	54,5
1999	20,7	50,0 (45—60)	53,4
2000	13,5	30,6 (27—45)	40,3
2001	11,2	19,7 (12,5—27)	31,9
2002	7,8	9,5 (7,0—12,5)	24,8
2003	7,1	7,0 (7,0—7,0)	20,2
2004	7,8	7,5 (7,0—9,5)	17,9
2005	8,5	9,2 (9,0—9,5)	16,4
2006	7,6	8,9 (8,5—9,5)	15,4
2007	8,2	8,2 (8,0—8,5)	14,4
2008	9,9	10,4 (8,0—12,0)	17,8
2009	14,0	11,1 (10,25—12,0)	20,9

Джерело: www.bank.gov.ua

3.3. Небанківські фінансово-кредитні інститути

В усіх країнах у складі кредитної системи поряд із банківськими установами існує велика кількість різноманітних небанківських фінансово-кредитних установ.

У сучасній економічній літературі небанківські фінансові установи дістали назву *парабанківських* за їхню схожість з банками за номенклатурою операцій і певні важливі відмінності у діяльності та правилах регулювання.

Парабанківські установи нагромаджують грошові кошти підприємств, установ, організацій та населення, зобов'язання яких не є платіжними засобами, а типові пасивні операції не містять депозитів до запитання юридичних і фізичних осіб, не є об'єктом кредитного регулювання і не впливають на пропозицію грошей. Вони не проводять розрахункових операцій від імені своїх клієнтів. Депозити будь-якої парабанківської установи в чистому вигляді не входять до складу грошової маси, вони не впливають на

структуру та динаміку грошової маси, зокрема, не створюючи мультиплікаційного ефекту.

До основних небанківських фінансово-кредитних установ в Україні належать: інвестиційні, лізингові, факторингові, страхові та фінансові компанії, пенсійні фонди, ломбарди, кредитні товариства та спілки, біржі тощо. Як конкуренти банків за грошові ресурси вони почали відігравати помітну роль в акумулюванні заощаджень населення.

Зростанню впливу парабанківських установ сприяють такі чинники, як зростання доходів населення, розвиток ринку цінних паперів, надання фізичним та юридичним особам специфічних послуг, які не можуть надавати банки, або є для них недостатньо привабливими.

Небанківські фінансово-кредитні установи, акумулюючи заощадження населення, надають кредити та здійснюють інвестиції через надання документарних і бездокументарних позик суб'єктам господарювання, транснаціональним корпораціям, центральним і місцевим органам виконавчої влади, фондам і спілкам. Вони конкурують між собою за залучення грошових заощаджень. Але ця конкуренція має неціновий характер. Це пояснюється насамперед специфікою пасивних операцій кожного виду кредитно-фінансових установ. Так, у банківській справі існує відсоткова ставка по вкладах, у страховій справі — страховий тариф, який визначає розмір страхової премії, в інвестиційних компаніях — курсова різниця між акціями, що випускаються та купуються, і т. ін.

Основними перевагами парабанківських установ порівняно з банківськими вважаються:

- низька вартість операцій і послуг;
- спрощеність порядку та правил надання послуг, що пояснюється менш жорсткими правилами регулювання діяльності;
- спеціалізація операцій і послуг;
- диференційована орієнтація діяльності на кінцевого споживача;
- гнучкість у встановленні обсягів, строків, умов фінансування та кредитування, а також обслуговування боргу;
- привабливість для фізичних і юридичних осіб з погляду розміщення тимчасово вільних грошових коштів, що забезпечує формування ресурсної бази;
- можливість проведення непривабливих для універсальних і спеціалізованих банків фінансово-кредитних операцій;
- можливість пооб'єктного гнучкого регулювання правил діяльності парабанківських установ державними органами.

У кредитній системі парабанківські установи доповнюють основну її ланку — банківську систему, виступаючи її допоміжною ланкою як за номенклатурою і строками акумуляції та розміщення грошових коштів, так і за обсягами. Тому кредитна система кожної країни являє собою сукупність банків та інших кредитно-фінансових інститутів, що здійснюють акумуляцію грошового капіталу і його трансформацію у позиковий капітал, і активно працює на фінансовому ринку.

До парабанківської системи входять:

- спеціалізовані кредитно-фінансові інститути. Вони спеціалізуються на обслуговуванні певних типів клієнтів або певних сфер, які надмірно ризикові для банків. Можливість взяття клієнтом кредиту на пільгових умовах зазвичай залежить від членських стосунків з установою. Яскравими представниками ризикових сфер спеціалізації є сільське господарство і підприємництво;

- поштово-ощадні установи — акумулюють грошові кошти широких верств населення через свою розгалужену систему. Гроші надаються іншим фінансово-кредитним установам (банкам), центральним і місцевим органам виконавчої влади, фондам, спілкам. Такі установи малоризикові, відсоткові ставки за депозитними вкладеннями низькі.

Поштово-ощадна система має одну з найбільш розгалужених мереж. Для банків кредити поштово-ощадних установ, які являють собою для останніх прибуткове розміщення акумульованих ресурсів, надзвичайно вигідні. Поштово-ощадні установи збирають невеликі грошові суми у великій кількості осіб. Комерційні банки віддають перевагу коштам, акумульованим поштово-ощадними установами, щоб зменшити вартість залучення ресурсів. Ставки в парабанківських установах низькі, достатні для покриття власних операційних витрат і виплати відсотків вкладникам. Більшість кредитно-фінансових установ у світі має статус неприбуткових установ, оскільки основною задекларованою і визнаною метою їх діяльності є надання послуг клієнтам-членам, а не отримання прибутку.

Специфіка небанківських кредитно-фінансових установ полягає в тому, що вони діють на фінансовому ринку, не випускаючи власних боргових зобов'язань. Усі зміни у вартості активів і пасивів розподіляються серед акціонерів, а єдиними емітованими парабанками цінними паперами є інструменти власності. На відміну від них, усі банківські установи випускають власні боргові зобов'язання для додаткового залучення коштів. Оскільки мета парабанків у збиранні грошей і забезпеченні потреб клієнтів, во-

ни не мають можливості покривати свої боргові зобов'язання інакше, ніж через додаткове залучення коштів акціонерів або отримання зовнішніх кредитів. Проте останнє є малоприйнятним, оскільки такий спосіб погіршує фінансовий стан і авторитет установи.

Послідовно розглянемо типові спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні установи.

Інвестиційні компанії — це різновид спеціалізованих фінансово-кредитних інститутів, які випускають і продають власні цінні папери дрібним індивідуальним інвесторам. Інвестиційні компанії працюють на фондовому ринку і купують цінні папери інших підприємств, банків і державних установ за гроші, які ці компанії акумулюють від продажу своїх цінних паперів, тобто вони — типові посередники. Інвестиційні компанії відрізняються від інвестиційних банків. Інвестиційні банки збирають гроші такладають їх у довгострокові проекти і потім контролюють виконання проекту. Первинною у банків є політика розміщення коштів. А в інвестиційних компаній первинною є політика нагромадження коштів.

Інвестиційна компанія — це торговець цінними паперами, котрий, крім здійснення інших видів діяльності, може залучати кошти для спільного інвестування через емісію цінних паперів і їх розміщення.

Інвестиційні компанії в Україні створюються у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і здійснюють діяльність зі спільного інвестування. Для здійснення такої діяльності інвестиційна компанія засновує взаємний фонд, реєструє випуск інвестиційних сертифікатів, публікує інвестиційну декларацію та інформацію про випуск інвестиційних сертифікатів.

Інвестиційна компанія отримує інвестиційні сертифікати у розмірі, що відповідає вартості майна (активів), переданого нею у взаємний фонд. Засновниками інвестиційної компанії не можуть бути юридичні особи, частка державного майна в статутному фонді яких перевищує 25 %.

У сучасних умовах існують інвестиційні компанії закритого та відкритого типів. Інвестиційні компанії закритого типу здійснюють емісію акцій одразу в певній кількості. Новий покупець може придбати їх тільки у попередніх власників за ринковою вартістю. Інвестиційні компанії відкритого типу, котрі називаються «взаємні фонди», випускають свої акції поступово, певними порціями, в основному для нових покупців. Ці акції можуть продаватись і

перепродаватися. Більш зручною організаційною формою є компанія відкритого типу, адже постійна емісія дає змогу їм постійно збільшувати свій грошовий капітал.

Лізингові компанії — працюють на умовах, аналогічних умовам роботи всіх парабанківських установ, тобто акумулюють кошти, розміщуючи власні акції. Потім лізингова компанія купує предмети довгострокового користування (споруди, машини, обладнання, транспортні засоби тощо). Ці предмети стають власністю лізингової компанії, і вона здає їх у довгострокову (понад п'ять років) оренду.

Усі учасники лізингової операції мають свої вигоди:

продавець має можливість продати дороге обладнання надійній спеціалізованій фінансовій установі й отримати його повну вартість;

фірма-орендар дістає можливість користуватися дорогим обладнанням, не інвестуючи одразу всієї суми, не здійснюючи страхових платежів, майнових податків та не беручи відповідальності за його підтримку в робочому стані. Усі ці зобов'язання бере на себе лізингодавець. Лізингоотримувач бере на себе ризик випадкової втрати майна чи його пошкодження, усі види цивільної відповідальності, що можуть виникнути у зв'язку з використанням орендованого майна, страхування та технічне обслуговування обладнання;

лізингова компанія стає власником обладнання і, передавши його в оренду, отримує у вигляді орендної плати вартість цього майна та комісійну винагороду за лізингову операцію, що включають покриття всіх обумовлених лізинговою угодою витрат.

Додатковий прибуток лізингова компанія може отримувати від реалізації такого обладнання за залишковою вартістю після закінчення строку лізингової угоди, який є не меншим, аніж період повної амортизації: у випадку операційного лізингу — покупцеві; у випадку фінансового лізингу — лізингоотримувачу.

Факторингові компанії — організації, що купують дебіторську заборгованість клієнтів, пов'язаних з відвантаженням товару.

Типова схема роботи факторингової компанії включає таку послідовність операцій:

1) факторингова компанія укладає угоду на факторингове обслуговування з постачальником продукції;

2) факторингова компанія отримує від постачальника продукції документи для оплати покупцем відвантаженої йому продукції;

3) факторингова компанія надає постачальнику 50—70 % (у розвинутих країнах 70—90 %) суми заборгованості покупця. Це є

кредитом, за яким постачальнику нараховуються відсоткові зобов'язання;

4) факторингова компанія стягує з покупця дебіторську заборгованість перед постачальником;

5) факторингова компанія повертає постачальнику продукції 30—50 % несплаченої частини суми (10—30 % у розвинутих країнах), залишаючи собі відсотки за користування кредитом і комісійні за свою діяльність для постачальника (5—10 % від ціни реалізації продукції). Така діяльність може включати інформаційне, страхове, бухгалтерське та юридичне обслуговування клієнта згідно з укладеною угодою.

Страхові компанії — фінансові установи, метою яких є відшкодування збитків економічним суб'єктам унаслідок виникнення несприятливих умов для їх нормального функціонування. Кошти страхової компанії складаються із внесків юридичних або фізичних осіб, які хочуть застрахувати себе від можливих збитків і купують *страхові поліси* — цінні папери, в яких можуть зазначатися сума відшкодування можливих збитків, строк і умови їх погашення.

Розрізняють такі види страхових полісів:

валютований — поліс, у якому зазначено страхову суму;

невалютований — поліс, у якому зазначено тільки максимальну межу страхової суми;

генеральний — єдиний поліс на всі вантажі, відправлені страхувальником протягом певного часу;

груповий — єдиний поліс для певного колективу страхувальників;

договірний — поліс, що покриває ризики з моменту укладення угоди до моменту отримання платежу;

відкритий — поліс, не оплачений гербовим збором;

таксований — поліс, у якому зазначено вартість об'єкта страхування.

Страхові компанії акумулюють значні суми грошових коштів від реалізації страхових полісів, вартість яких включає страхову премію за страховий ризик, і не використовують їх безпосередньо. Оскільки ці гроші можуть і повинні приносити прибуток, страхова компанія розміщує їх або аналогічно інвестиційній компанії, або купуючи ліквідні активи з низьким стабільним зростанням ринкової вартості. Характерним способом нагромадження капіталу страховими компаніями є нагромадження сум страхових премій від фізичних та юридичних осіб.

Специфіка нагромадження капіталу у страхових компаніях зводиться до розрахунку страхових премій. Вони суттєво відріз-

няються для страхування життя та страхування майна. Формування нагромаджень страхових компаній залежить від розширення сегментів страхового ринку, впровадження нових видів страхування.

Результатом фінансової діяльності страхових компаній є прибутки і резерви страхових внесків, що утворюються як різниця між страховою премією та виплатою страхового відшкодування плюс витрати на ведення операцій.

Діяльність страхових компаній на території України регламентує Закон «Про страхування». Він визначає страхування як вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб у разі настання страхового випадку за рахунок створеного страхового фонду. Головними суб'єктами на страховому ринку виступають страхові компанії або страховики та страховальники. Страховиками виступають юридичні особи — резиденти, створені у формі акціонерних, командитних, повних товариств або товариств із додатковою відповідальністю. Страхувальники — юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали зі страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

На території нашої держави існують обов'язкове та добровільне страхування. Добровільне страхування здійснюється на основі договору між страховиком і страхувальником. Обов'язкове страхування проводиться на основі нормативних актів України.

На території України можуть укладатися такі види страхових угод, як страхування майна фізичних та юридичних осіб, страхування фінансових і кредитних ризиків, транспортне страхування, страхування від нещасних випадків, ритуальне страхування, страхування відповідальності, перестраховання.

Фінансові компанії — організації, створені для кредитування споживчих витрат і комерційного кредитування. Ресурсами фінансових компаній є:

- кредити комерційних банків;
- власні короткострокові цінні папери, розміщені на ринку.

Фінансові компанії є типовими посередниками: вони можуть акумулювати грошові кошти населення, продаючи йому малоризикові короткострокові цінні папери. Отримані гроші фінансова компанія надає у кредит іншим суб'єктам. Вона функціонує за рахунок різниці у відсотках між вартістю залучених і виданих коштів.

Пенсійні фонди — державні та приватні організації, створені для забезпечення населення грошовими коштами на період після

виходу на пенсію. Ресурси пенсійних фондів складаються з періодичних внесків юридичних і фізичних осіб, здійснюваних протягом тривалого часу, що припадає на працездатний вік. Пенсійний фонд розміщує отримані кошти у малопробиткових і низькоризикових цінних паперах. З одного боку, активи пенсійного фонду повинні бути високоліквідними та надійними для можливості їх негайної трансформації в готівку, а з іншого — давати фонду прибуток на рівні загальноринкового, оскільки в протилежному разі співпраця з ним економічних суб'єктів та приватних осіб не буде вигідною.

Створення недержавних пенсійних фондів — нове явище в кредитній системі багатьох країн. Їхня діяльність забезпечує нормальне функціонування нагромаджувальної пенсійної системи країни. Організаційна структура пенсійного фонду відрізняється від структури інших кредитно-фінансових установ тим, що не передбачає акціонерної, кооперативної чи мішаної форм власності. Як правило, пенсійні фонди створюються у приватних корпораціях, які фактично та юридично є їхніми власниками та розпорядниками. Пенсійний фонд може передаватися в управління трастових відділів комерційних банків або страхових компаній. Такий пенсійний фонд називається *незастрахованим*.

Підприємства, установи й організації різних форм власності можуть укладати угоди зі страховими компаніями, за якими останні отримують страхові пенсійні внески і забезпечують у майбутньому виплату пенсій, сукупна сума яких складається як з безпосередніх внесків, так і з отриманого прибутку від розміщення коштів страхувальників. У цьому разі пенсійний фонд матиме назву *застрахованого*, оскільки він створений у рамках страхової компанії, яка гарантує виконання ним пенсійних зобов'язань.

Основою пасивних операцій пенсійних фондів є ресурси, що надходять від корпорацій, підприємств, працівників. Розподіл часток внесків між ними суттєво відрізняється за підприємствами, галузями, формами власності, країнами. Чим багатше підприємство (галузь), тим менша частка, яка вноситься безпосередньо працівниками. Особливістю нагромадження капіталу пенсійних фондів є те, що вони формуються в основному за рахунок внесків підприємців, робітників, службовців і акумулюються на тривалій строк. Пенсійні фонди володіють довгостроковими грошовими коштами і вкладають їх в урядові та приватні цінні папери.

Поряд із приватними пенсійними фондами існують і державні, наприклад, Пенсійний фонд України.

Ломбарди — кредитні установи, які надають кошти під заставу рухомого майна. Це короткострокові позики, що даються населенню на споживчі цілі. Залежно від виду застави позика становить 50—80 % її поточної ринкової вартості. Ломбарди беруть кредити в комерційних банків та інших спеціалізованих фінансових установ. У сукупності це становить їх ресурсний фонд. За користування ломбардними позиками сплачуються не відсотки, а комісійні платежі, розмір яких залежить від суми і строку позики.

Кредитні товариства — установи, що створюються для задоволення потреб їхніх членів у кредиті. Членами кредитних товариств є:

- підприємства малого і середнього бізнесу;
- фізичні особи.

Капітал кредитних товариств формується через купівлю часток статутного фонду новими членами та сплати спеціального вступного внеску, який у разі виходу з товариства не повертається. Зазвичай кредитні товариства утворюються фізичними особами. Вступні внески йдуть на організацію витрат і утримання членів. Беручи грошові кошти у позику, члени кредитного товариства повертають її без сплати відсотків. Основний вид діяльності кредитних товариств — надання коротко- й середньострокових кредитів. В організаційній побудові фінансово-кредитної системи країни та в деяких літературних джерелах кредитні товариства іноді називають *касами взаємодопомоги*.

Кредитні спілки — громадські організації, створені на добровільних засадах для фінансового і соціального захисту членів через залучення їхніх особистих заощаджень для особистого користування. Основною метою їх функціонування є подолання нетривалого часового розриву між потребами членів спілки у грошових коштах та їх платоспроможністю. Позики видаються під мінімальні відсотки і не мають на меті одержання прибутку. У кредитній спілці на вкладені кошти нараховуються дивіденди, і члени спілки мають можливість отримати грошові кошти під відсотки, нижчі за банківські. Кошти кредитної спілки формуються з внесків через передплату акцій і вступного внеску. У США та деяких інших країнах кредитні спілки визнані неприбутковими організаціями та звільнені від сплати податків на прибуток підприємств.

Ще однією організованою групою спеціалізованих небанківських фінансово-кредитних установ є *біржі*. Під біржовим ринком загалом розуміють торгівлю цінними паперами, що здійснюється на *фондових біржах*. Власне, фондова біржа — це спеціалізована організація, що об'єднує професійних учасників ринку

цінних паперів в одному приміщенні для проведення торгів, створює умови для концентрації попиту і пропозиції та підвищення ліквідності ринку в цілому. Концентрація означає, що всім торговцям цінними паперами забезпечується доступ до всіх пропозицій з купівлі-продажу, які в даний момент наявні на біржі. Тобто, фондова біржа є найвільнішим ринком, що характеризується мінімальними перешкодами для формування попиту і пропозиції та взаємодії між ними.

Відмітною рисою фондової біржі є її некомерційний і безприбутковий характер, тобто її статус не вимагає одержання прибутку з подальшим його розподілом між членами біржі.

Фондова біржа виконує низку економічних, політичних, соціальних і морально-психологічних функцій. Головні з них можуть бути систематизовані таким чином:

- *прискорення обігу надлишкового капіталу через його трансформацію у цінні папери, його акумуляція для інвестицій у виробничу та соціальну сфери.* У процесі розширеного виробництва виникає як надлишковий капітал, так і додаткова потреба у ньому. Ефективність його формування та розміщення залежить від швидкості обігу капіталу, чому сприяє діяльність фондової біржі;

- *переміщення капіталу.* Реалізація цієї функції дає змогу здійснювати структурні перетворення в економіці, стимулювати розвиток тих галузей, які в даний час є найефективнішими чи соціально важливими;

- *акумуляція вільних грошових коштів населення, їх поєднання та вилучення з вільного обігу.* По суті, це переміщення тимчасово вільних коштів у інвестиційний обіг. Така функція сприяє стримуванню інфляційних процесів, стабілізаційній підтримці державного та місцевих бюджетів, дає змогу залучити кошти приватних осіб для подальших інвестицій;

- *формування обігу цінних паперів через адекватне ціноутворення, зміну їх курсу, ринкової вартості.* Реалізація даної функції виступає як регулятор ринкових відносин загалом і, зокрема, як показник відтворення, що можна охарактеризувати також ступенем капіталізації ринку;

- *відтворення дійсної вартості основних виробничих фондів, рентабельності певного підприємства, товариства, компанії.* Ця функція особливо актуальна в приватизаційному процесі для корпоративізації та акціонуванні державних підприємств. Але й за розвинутих ринкових відносин рівень фінансової ефективності підприємства, оцінений через курс його акцій на фондовій біржі, є найбільш об'єктивним.

Усі ці функції відіграють важливу роль у суспільному житті країни та впливають на економічні процеси. Але цим функції фондової біржі не обмежуються. Наприклад, функціонування вторинного ринку цінних паперів позитивно впливає на динаміку соціальної структури суспільства, сприяє формуванню численної верстви власників, особливо дрібних, так званого середнього класу, який є головною базою соціально-економічного розвитку.

Резюме за змістом теми

1. Система державних фінансів — центральна ланка фінансової системи, яка відіграє основну регуляторну роль у національній економіці кожної країни.

2. Система державних фінансів представлена наступними її складовими:

- бюджетна система;
- податкова система;
- система державних внутрішніх і зовнішніх запозичень;
- система державних цільових фондів;
- система фінансів підприємств і організацій державної та комунальної форм власності;

Кожна з яких має складну структуру, особливості функціонування та відіграє специфічну роль у національній економіці кожної країни.

3. Сучасні тенденції функціонування та розвитку системи державних фінансів в Україні зумовлюються насамперед її державним устроєм, а також суперечностями в нинішньому нормативно-законодавчому та інституційному її забезпеченні, які є наслідками політичної та економічної нестабільності взагалі та кризових процесів, зокрема в кожному секторі національної економіки тощо.

4. Кредитна система національної економіки охоплює банківську систему та небанківські фінансово-кредитні установи. Залежно від регламентації та ліцензування діяльності банківських і небанківських фінансово-кредитних інститутів є два типи кредитних систем:

— спеціалізована кредитна система — коли існує чітка межа між операціями та принципами регулювання діяльності банків і небанківських фінансово-кредитних установ;

— універсальна кредитна система — коли надається можливість практично всім фінансово-кредитним установам здійснювати різні види кредитно-фінансових послуг.